

Библейско-богословская коллекция
Биографическо-библиографическая серия

Керенский В.А.

ЛИТЕРАТУРА
О СВ. КОНСТАНТИНЕ

Православный собеседник, 1913, II, с. 359-382

© Сканирование и создание электронного варианта:
издательство «Аксион эстин» (www.axion.org.ru), 2009

Аксион эстин
Санкт-Петербург
2009

Литература о св. Константинѣ Великомъ.

(Historia litteraria Constantini Magni).

Личность св. Константина, какъ перваго христіанскаго императора, само собою разумѣется, съ древнѣйшихъ временъ служила предметомъ внимательнаго научнаго обслѣдованія. Результатомъ этого было появленіе громаднаго количества трудовъ, посвященныхъ характеристикѣ св. Константина. Особенно слѣдуетъ сказать это о литературѣ западной—протестантской и римско-католической. Наилучшая библіографія западной литературы о св. Константинѣ дана у *Schaff'a* въ Ante-Nicene Library. Tom. I. Eusebius. Pg. 455—65. Затѣмъ указанія той же литературы можно находить у *Herzog-Hauck'a*. Realencyklopädie. Leipzig. X³. S. 757—758; *Lichtenberger'a*. Encyclopédie des sciences religieuses. III. Pg. 388; *W. Smith and H. Wace*. A Dictionary of Christian Biography. I. Pg. 624—642; *H. Wace and W. C. Piercy*. Pg. 203—212; *Wetzer und Welte*. Kirchenlexikon. III². S. 970—975; *Chevalier*. Repertoire des sources historiques du moyen âge. V. I. Pg. 500—502. Старая литература о св. Константинѣ до 1720 г. указана у *Vogt'a* въ его Historia litteraria Constantini Magni. Hamburg. 1720. По общему содержанию своему труды, посвященные св. Константину, могутъ быть подраздѣлены на нѣсколько отдѣловъ, изъ коихъ въ однихъ говорится вообще о жизни и дѣятельности перваго христіанскаго императора, въ другихъ объ отдѣльныхъ сторонахъ его жизнедѣятельности, напр. объ его обращеніи въ христіанство, объ отношеніи къ церкви и государству въ его языческомъ состояніи, объ изображеніяхъ св. Константина

и проч. Изъ трудовъ, трактующихъ вообще о жизнедѣятельности св. Константина, заслуживаютъ вниманія:

Allard P. Lettres chrétiennes. 1882. T. V, Pg. 244—9.

— Les conditions sociales au temps de Constantin. Complete rendu. 1882. XVIII. Pg. 729—72.

Alexander Natalis. Historia ecclesiastica. IV. 1778. Pg. 345—351 (=Zaccaria. Thes. theolog. VII. Pg. 886—900) 431—451.

Alford Mich. Britania illustrata, s. liber de Lucii, Helenae et Constantini patria et fide. Antverpiae. 1641.

Alzog J. Handbuch der universal Kirchengeschichte. Mainz. 1872. Cnf. Möhler. Kircheng. Bd. I. 1867.

Andlau. Fr. Die byzantische Kaiser. Mainz. 1865.

Anonymus Valesii de Constantino. (Vid. Klebs. et Ohnesorge).

Arrhenius Laur. Dissertatio historica de Constantino Magno. Upsal. 1719.

Bang A. Christliche Kirche..... Christiania. 1879.

Baronius. Annales (1590) 306, 16—18, 3—25; 307, 3—15; 312, 7—337, 37; 358, 27. Cf. Pagi, Crit. (1689). 306, 5—307, 14; 311, 9—337, 6, 547, 12.

Bandot. Dissertation critique sur la famille de Constantin, en particulier sur Constantin le jeune. In Magas. encyclöp. 6. 1812. 24—274.

Backer. Bibliotheca Jésuites. 1869. I, 1121, 1628; II, 603, 1047, 1184.

Baune J. Vita Constantini Magni, herausgegeben von Jäger. Horemb. 1779.

Becker. Konstantin der Grosse, der Neue Moses: die Schlacht am Pons Milvius und die Katastrophe am Schilfmeer. Zeitschrift für Kirchengeschichte. XXXI. 1910. S. 161—171.

Beuste J. Oratio de Constantino Magno. Wittenb. 1569.

Boehringer. Athanasius und Arius. 1874.

Boissier. Essais d'histoire religieuse. I. Un dernier mot sur les persecutions. (In Rev. d. deux mondes. 1886. № 2. Pg. 790—818. Juli p. 51—72).

Bollandus. Acta sanctorum. Mai V, 12 etss. De S. Constantino Magno. August III, 548 etss. De S. Helena.

- Borchmann*. J. Dissertatio historicocritica de laboro Constantini Magni. Hatmae. 1700.
- Brancofanos*. Δόγος πανηγυρικός εἰς τὸν ἱσαπόστολον Κωνσταντίν. 1701.
- Buchholz* S. Constantin der Grosse in seiner wahren Grosse widerhergestellt. Berlin. 1772.
- Burckhardt* J. Die Zeit Constantins des Grossen. Basel. 1853. 2 Aufl. Leipzig. 1880.
- Βίος καὶ πολιτεία τῶν ἁγίων θεοσέπτων μεγάλων βασιλέων καὶ ἱσαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ελένης.
- The Catholic Encyclopaedia*. Ed. by Ch. G. Herbermann. Tom. IV. 1909. Pg. 295—301. Стаття неизвѣстнаго автора.
- Canonici* M. A. Propozizioni storico-critiche intorno alla vita dell' imperatore Constantino. Parma. 1760.
- Caussin* N. S. Constantinus Magnus. Vienn. 1637.
- Ceillier*. Histoire des auteurs sacr. et eccl. Ed. 1743 и 1863.
- XVI Centenario della pace della chiesa*. 313—1913. Три выпуска за 1912—13.
- Chauner*. Influence of christianity upon the legislation of Constantine. 1874.
- Cigola Vincenzo*. Propozizioni storico-critiche intorno alla vita dell Imperatore Constantino. Parma. 1760. Сравн. Canonici...
- Clinton H. F.* Fasti Romani. Oxford. 1845.
- Codex Theodosianus*. Edidit Gustavus Haenel. 1837—1842. Bonnae.
- cum perpetuis commentariis Jacobi Gothofredi. 1655. Lyon 1668. Editio nova in VI tomos digesta. Lipsiae. 1736—1745.
- Coen Ach.* Di una leggenda relativa alla nascita e alla gioventù di Constantino Magno. Roma. 1880—1882.
- Combes François*. Les libérateurs des nations. Paris. 1894. Constantin Libérateur des Christens.
- Constantinus Magnus*. Opera C. M. (Migne. Patr. Ser. lat. VIII).
- Cutts Edw. L.* Constantine the Great, the union of the state and the church. London and New York. 1881.
- Considerations générales sur le christianisme: l'empereur Constantin. St. Etienne. 1884.

- Crivellucci A.* Della fede storica di Evsebio nella vita di Constantino. Livorno. 1888.
- La Crueldad.* La venuce auxilio y valor, Maxencio y Constantino. Barcelona.
- Demetriades Kalliop.* Die christliche Regierung und Orthodoxie des Kaiser Constantin des Grossen. Eine historische Studie. München. 1878.
- Dictionary of Christian Biography.* London. 1877. Vol. 1. Pg. 624—49.
- Dieze Joh. Andr.* Dissertatio de forma imperii Romani Constantino Magno recte atque sapienter mutata. Lipsiae. 1752.
- Dölger Fr.* Konstantin der Grosse und seine Zeit. Freiburg i. Br. 1913. (Römische Quartalschrift, 19 Suppl. Heft).
- Duerr Joh. Frid.* Dissertatio historica de Constantino Magno. Jenae. 1684.
- Duruy Vict.* Les premières années du règne de Constantin. In complete rendu acad. scien. mor. polit. 1881. F. XVI.
- Histoire des Romains. tom. VII. 1885.
- Duhilloeul.* Bibliotheca Douais. 1842.
- Eckhel.* Doctrina numorum veterum. Vindob. 1828.
- Eltz H.* In Public. Hist. St. Luxemburg (1874—1879).
- Encyclopaedia of Religion and Ethics.* Ed. by Hastings — A. Selbie. IV. Pg. 75—81. Статья „Constantine“, напис. Н. В. Workman.
- Eusebius.* Historia ecclesiastica. De Laudibus Constantini. Vita Constantini. Ed. Valesii. Par. 1659—1673. Heinichen 1828. 2 ed. 1868—1870.
- Ewyck Florentius.* Oratio in laudem Constantini Magni. MDCXCIII. Gandae. 1692.
- Flasch. F.* Constantin der Grosse erster christlicher Kaiser. Würzburg. 1891.
- Fletscher Joh.* Life of Constantine the Great. London. 1852.
- Finlay. G. A.* History of Greece from its Conquest by the Romans. Oxford. 1877.
- Frothingham A.* Compare edition of Jacobus of Sarug.
- Funk F. X.* Constantin der Grosse. (Kirchengesch. Abhandlungen u. Untersuch. Bd. 2. Padenborn. 1899).

- Gengel G.* De Constantino Magno, primo Christianorum imperatore, dissertatio. Calissii. 1726.
- Goeteke J.* Constantinum honeste et legitimo matrimonio natum vindicavit Goeteke. 1702.
- Guericke H. E. F.* Handbuch der Kirchengeschichte. Halle. 1833. 9 A. 1866. 3 Bd. Герике защищаетъ чудесность явленія креста Константину Вел.
- Görres F.* Die Verwandtenmorde Constantin's des Grossen. In Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie. 1887.
— Kritische Untersuch. über die Licinianische Christenverfolgung. 1875. (Здѣсь о Миланскомъ эдиктѣ).
- Gusta F.* Vita di Constantino il grande, l'imperat. christiano. Foligno. 1786; 1790 and 1816.
- H. M. Gwatkin and I. B. Whitney.* Vol. 1: The christian Roman empire and the foundation of the Teutonic Kingdoms. Cambridge. 1911.
- Hakluyt.* Voyages. 2. 1840. The Voyage of Constantine the Great.... to Grece, Aegypt, Persia and Asia. Latin and English.
- Hünel.* Corpus legum ab imperat. Rom. latorum. Lipz. 1857—1860.
- Hartmann J. A.* Dissertatio historica de Helena, Constantini Magni matre. Marb. 1723.
- Hebenstreit G. G.* Histoire de Constantin le Grand. Limoges. 1866.
- Heckenhock Andr.* Oratio in laudem Constantini Magni primi christianorum imperatoris VIII. MDCCXVI. Drechti.
- Heydenreich Eduard.* Ueber einen neu gefundenen Roman von der Jugendgeschichte Constantins des Grossen und von der Kaiserin Helena. In Verhandl. d. Philologenversammlung in Trier. 1880.
— Der libellus de Constantino Magno ejusque matre Helena und die übrigen Berichte über Constantins des Grossen Geburt und Jugend. Eine kritische Untersuchung von.... In Archiv für Litteraturgeschichte... Carolsfeld. X. 1881.

- Hoffmann Car. Frid. et Hebenstreit...* Disputatio historico-critica de Constantini Magni sepulchro. Lipsiae. 1759.
- Honte Theodorus.* Oratio prior de Constantino Magno, dicta a... Delfis. Apud Joannem Speyers. Bibliopolam. 1702.
- Hug.* Denkschrift zur Ehrenrettung Constantin's des Grossen въ Zeitschrift für d. Freiburg Geistlichkeit. Freiburg. Heft 3. 1829.
- Hunadus A.* Constantinus M. Evangelicus... 1666.
- Hunckler.* Constantin le Grand et son règne. Limoges. 1843 and 1846.
- Jacutius Matth.* Sacra imp. Caes. Fl. Constantini Magni historia, quae partes duas complectitur. Neapoli. 1768.
- Incerti auctoris* de Constantino Magno ejusque matre Helena libellus. E codicibus primus edidit Eduardus Heydenreich. Lips. Teubner. 1879.
- Jani Joh. W.* Schediasma historicum de patria Constantini Magni. Wittenb. 1716.
- Janus.* Der Papst und das Concil. Leipzig. 1869.
- Jeep Ludw.* Zur Geschichte Constantins. Festschrift. Berlin. 1884.
- Keri Francisc. Borg.* Imperatores orientis... a Constantino Magno ad Constantini ultimum. Tyrnaviae. 1774.
- Kirchmajer G. C.* Constantinus imperator maximorum postulatatus criminum, sed potiori parte absolutus. Wittenb. 1698.
- Kist N. C.* De commutatione quam Constantino auctore societas subiit christiana. Trajecti ad Rh. 1818.
- Klebs.* Das Valesische Bruchstück zur Geschichte Constantins (Filologus N. F. 1).
- Kraus* in Real-Encykl. d. christl. Altertümer II, S. 432—443.
- Krug Buz.* Chronol. St. Petersburg. 1810.
- Kunadus And.* Constantinus Magnus Evangelicus Constantino Romano Catholico Jodici Keddii jesuitae oppositus. Wittenb. 1666.
- Lactantius.* De mortibus persecutorum. (Migne. Patr. lat. t. VII).
- Landucci.* Una celebre costituzione dell' imperatore Constantino, saggio esegetico. Padova. 1886.

- Langen.* In Geschichte der römischen Kirche. Bonn. 1885.
- La Salle.* In Biografia universale XLII. Venezia. 1823.
- Le Beau.* Histoire du Bas-Empire (28 vols). Par. 1764. Ed. St. Martin. 1824—1832. Contin. Brosset. 1833—1836. Tom. I. Constantin. 1824.
- Lange H. of Rostock.* Constantinus Magnus.... 1703.
- Life of Constantine the Great.* Christl. Revue. 1839. T. IV. СРАВН. Liter. and theolog. Revue. 1839. T. VI.
- Lefort-de la Morinière Adrien Claude...* Histoire abrégée du règne de Constantin empereur d'Orient et d'Occident. Paris. 1756.
- Life of Constantine the Great. In christ. Rev. 4. 1839.
- Literary and Theological Review.* 1839.
- Lupi Ant. Mar.* Theses historicae, chronolog., criticae, philolog., ad vitam s. Constantini Magni imper. Aug. Panormi. 1736.
- Dissertatio litt. ed. alt. oper. 1785. I, 267—92; y Gori. Symbolae litter. IX. Florenz. 1752.
- Maiotas. G.* Λόγος πανηγυρικός εις τὸν θεόσεπτον βασιλέα καὶ ἰσαπόστολον μέγαν. 1697.
- Mancini.* La pretesa oratio Constantini ad sanctorum coetum. 1894.
- Manso Joh. Casp. Frdr.* Leben Constantins des Grossen, nebst einigen Abhandlungen geschichtliches Inhalts. Breslau. 1817. Wien. 1819.
- Marçay.* Histoire de Constantin le Grand. Limoges. 1873.
- Martens.* Die drei unechten Kapitel der Vita Hadrian. In Tübingen theol. Quartalschrift. 1886.
- Heinrich IV und Gregor VII nach der Schilderung von Ranke's Weltgeschichte. Kritische Betrachtungen. Danzig. 1887.
- Martini. E. D. A.* Ueber die Einführung der christlichen Religion als Staatsreligion in römischen Reiche durch den Kaiser Constantin. München. 1813.
- Mas Augusti.* L'empereur d'Arles. In Mém. de l'acad. de Vacluse IV. 1885.

- Millerus J. M.* De fide Constantini Magni haud dubie christiana. Dissertatio e fontibus genuinis.... Ulmae. 1613.
- Milman H. H.* The History of Christianity. I—IV t. London. 1840. (Constant. T. III, ch. 1—4).
- Manod Paul.* La politique religieuse de Constantin. 1886. Montauban.
- Moller Dan.* Disputatio de laboro Constantiniano. Alfort. 1696.
- Morin J.* Histoire de la delivrance de l'église chrétienne par l'empereur Constantin et de la grandeur et souveraineté temporelle donnée a l'église Romaine par les roys de France. Paris. 1630.
- Mouzin.* Статѣя въ Mémoires acad. Vaucluse. 1885. T. IV.
- Mühlbacher.* Статѣя въ Mitt. Inst. öster. Geschförsch. 1881.
- Nestius J.* Apologia pro Constantino Magno. In Miscell. Lipsien. nova. 1716. II.
- Nève Felix.* Constantin et Théodose devant les églises orientales. Etude tirée des sources greques et arméniennes, in Rev. catholique. E. III. 1857. Lonvain. 1857.
- The New Schaff-Herzog.* Encyclopaedia of Religions Knowledge. 1909. Tom. III. Pg. 249—54.
- Newman J. H.* Two Essays on the Miracles ecclesiastiques. Pg. 271—86. London. 1873. Oxford. 1842.
- Ohnesorge W.* Der Anonymus Valesii de Constantino. 1886.
- Ongaroni Franc.* Dissertationes III de moribus et religione Constantini Magni, de Juliani religione et gestis, deque templi Hierosolymitani instauratione ab eodem Juliano attentata et divinitus impedita. Mediolani. 1778.
- Oordt J. W. G. Van.* Constantyn de Groote en zijne voorgangers, eine studie over den Romeinschen Keizertijde. Haarlem. 1868.
- Paperbrochius.* Comment. histor. In Acta Ss. Bolland. Maii V. 1686.
- Pauly.* Real-Enzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft. 2-te Auflage.
- Petit de Julley.* Mystères. Tom. II.

- Pfättisch I. M.* Platos Einfluss auf die Rede Konstantins auf die Versammlung der Heiligen. Theologische Quartalschrift. 1910. III. S. 399—417.
- Pfahler.* Histoire de Constantin le Grand et de son siècle. 1862.—Konstantin der Grosse. Lindau. 1846.
- (Pilati C. An.)* Geschichte der Veränderungen in der Regierung der Gesetzen u. d. menschl. Geiste von Konstantins Bekehrung an bis auf d. Untergang d. weström. Reichs... Leipzig. 1784.
- Plate W.* Constantinus I. Dict. of. Gr. and Rom. 1859. Biogr. I. Prologue and epilogue to the last new play, Constant. the Great. 1683.
- Ranke.* Weltgeschichte. IV. 2. S. 254...
- Reign of Constantine the Great.* In Dublin Review. 1858. XLII.
- Reumont Alfred.* Constantin der Grosse. Berlin. 1867.
- Richardson Samuel.* The necessity of toleration in matters of religion.... Here also is the copy of the Edict of the Emperors Constantine and Licinius. London. 1647.
- Richter Heinrich.* Das Weströmische Reich. Berlin. 1865.
- Roget Fr.* De Constantin à Gregoire le Grand ou l'esprit chretien et l'esprit politique dans l'histoire de l'Eglise chret. Lausanne. 1863.
- Rossignol Jean Pierre.* Virgile et Constantin le Grand. Paris. 1845.
- Rothe.* Die Wirkungen des Christenthums. (Bd. III, S. 3 f. Üb. die Taufe Constantins d. Grossen).
- Rouille Ioannes Ludovicus.* Oratio posterior de Constantino Magno dicta.
- Royon Jas. C.* Histoire du Bas-Empire depuis Constantin. 1—4. Paris. XII. 1803.
- Rallaye L.* Статья въ Le Monde. 1864.
- Sagittarius Joh. Chriestried.* Dissertatio histor. de Constantino Magno. Jenae. 1650.
- Sandinus Ant.* Disputatio historica... 1742.
- Schaff. P.* Constantine the Great and the downfall of Paganism in the Rom. Empire. In Bibl. Sac. 1863. XX.
— Geschichte der alten Kirche. 2. A. Leipz. 1869.

- Schapper Edm.* Constantin I. In Lichtenbergers Encycl. des sciences. 1878.
- Stanley A. P.* Eastern Church. 1876. Lectures. Cm. Lecture VI.
- Schiller.* Geschichte der römischen Kaiserzeit. 2 Vol. Gotha. 1887.
- St. Victor Leonard.* Fondation de Constantinople. In Annal. jur. pontif. XII. 1873.
- Apparition de la croix à l'emper. Constantin. In Annal. jur. pontif. XII. 1873.
- Christian Church. Tom. III. Cap. I.
- Schelstrate Emanuel.* Antiq. illustr. circa Concil. Gen. etc. et praecipua tr. Hist. Eccles. Cog. Antv. 1678.
- Schmidius I. A.* In hist. ser. IV fabulis Variorum etc. Helmst. 1712.
- Schmidt O.* Zur Beurtheilung Constantin des Grossen. Duisberg. 1863.
- Schoepflin.* Constantinus Magnus non fuit britannus. Basel. 1741.
- Schroeckh J.* Leben des Kaisers Constantin des Grossen. Allgemeine Biographie. Num. 66.
- Schultze Victor.* Untersuchungen zur Geschichte Konstantin des Grossen. In Zeitschrift für Kirchengeschichte. 1885 und 1886.
- Quellenuntersuchungen zur Vita Constantini des Eusebius (Zeitschr. f. Kircheng. XIV. 1893. S. 505 f.).
- Konstantin der Grosse u. seine Söhne (Real-Enc. v. Herzog u Hauck. 3 A. Bd. X, S. 757 ff.).
- Schurzfleisch Conr. Sam.* Quae sit vera origo imperii Rom. christiani. Controvers. XXXV.
- Dissertatic de primo christianorum imperatore. Wittenbergae. 1679.
- Schwarz.* Colleg. histor. 1737.
- Seeck Otto.* Die Verwandtenmorde Constantins des Grossen. In Zeitschrift für wiss. Theol. 33. 1890.
- Die Anfänge Konstantins des Grossen. (Z. F. Geschichtswiss. VII. 1892).
- Die Zeitfolge der Gesetze Konstantins in Zeitschrift für Rechtsgeschichte. Rom. Abt. X. 1889. S. 1—44; 177—251.

- Untersuch. zur Geschichte des Nicanischen Konzils (ZKG. XVII. 1897).
- Seeck O.* Neue und alte Daten zur Geschichte Diocletian und Constantins (Rheinisches Museum. LXII, 4).
- Sevestre.* Статья въ Dict. patrol. 1861. Tom. I. Pg. 1137—48.
- Simonides Constant.* Panegyric of that holy and apostolic heaven-crowned King Constantine the Great. London. 1854.
- Smith W. Browning.* Constantine. In Enc. Brit. 6. 1878.
- Streso J. A.* Konstantijn de Groote.... Arnhem. 1836.
- Struve Bernh. Gotth.* Статья въ Bibl. hist. V. 1790.
- Dissertatio de Constantino Magno ex rationibus politicis christianus. Jenae. 1713.
- Suchier.* Disputationes de Zosimi et Evsebii, historiarum scriptorum in Constantini Magni imperatoris rebus exponendis fide et avctoritate.... Hersfeld. 1856.
- Qualem Evsebius Constantinum Magnum imperatorem adumbraverat, paucis exponitur. Hersfeld. 1857.
- Thielmann.* Ueber Sprache und Kritik des libellus de Constantino Magno ejusque matre Helena. In Blätter f. d. bayerische Gymnasia... 16. 1880.
- Tillemont.* Histoire des empereurs. 4. 1697.
- Thierry A.* Constantin en Gaule. Acad. d. sciences mor. et polit. 1846.
- Thomasius Christ.* De fide scriptorum Constantini Magni. In Observatt. Hallens. XXII. 1. Halae. 1700.
- In Fabulas de parentibus Constantini Magni et potissimum de ejus Christianismo. In Obs. Hall. T. I. Halae. 1700.
- Tobler Adolf. Kaiser.* Constantinus als betrogner Ehemann. In Jahrb. Roman. 1874.
- Trescho Leb. F.* Beiträge über einige Vorwürfe wider Kaiser Constantin den Grossen.
- Valentini.* Il codice di Evsebio della Biblioteca Queriniana di Brescia illustrato. In Commentari dell' Ateneo di Brescia. 1885.
- Varenne Bernard.* Histoire de Constantin le Grand, 1-er empereur chrétien. Paris. 1728.

- Vincentius Belvacansis*. Spec. hist. XIV.
- Vogt Joh.* Historia litteraria Constantini Magni, plus centum et quinquaginta rerum Constantinianarum scriptores sistens. Hamburgi. 1720.
- De patria Constantini Magni. Wittebergae. 1717.
- Voigt G.* Vita Constantini Magni disputatione historica descripta. Rostochii. 1675.
- Voigt-Moritz.* Drei epigraphische Constitutionen Constantin's des Grossen und ein epigraphisches Rescript des praef. Praet. Ablavius... Leipzig. 1860.
- Wagnerus Joh. Ernestus.* Constantinus Magnus Imperator, maximorum postulatus criminum, sed potiori parte absolutus ex judiciale Gen. Wittenbergae. 1698.
- Walch. Chr. Guil. Franc.* De τοῖς εἰσω τῆς ἐκκλησίας et τοῖς ἐπὶ. D. II August MDCCLXXXIII lecta. In Comment. Soc. Reg. Götting. VI. 2. 1783—84.
- Weidner Joh. Joach.* Dissertatio historica de Constantino Magno qua illum honeste et ex legitimo matrimonio natum contra G. Arnoldum vindicatur ac defenditur. Rostochii. 1702.
- Constantinus Magnus superatis juventae discriminibus legitimus tandem patris Constantii successor. 1702. Rostochii.
- Wernsdorf E. F.* De Constantini Magni religione Paschali ad Euseb. de vita Const. M. c. 22. Wittenbergae. 1758.
- Wesselofsky A.* Le dit de l'empereur Constant. In Romania. Paris. 1877.
- Westerhuis.* Origo Constantini imperatoris. Campis. 1906.
- Westphalen Comte.* La date de l'avènement au trône de Constantin le Grand, d'après Eusèbe et les médailles. In Revue numismatique. 1877.
- Weytingh J. H. A.* Disquisitio historica de Constantino Magno. Daventriae. 1826.
- Withof F. Theod.* Dissertatio histor. de ficta Constantini Magni lepra. Lingon. 1767.
- Wordsworth.* Constantine the Great and his sons: Constantines I. 1877.

- Zeitschrift historische* подъ редакціей Sybel. 1883. S. 413—35.
Статья проф. S. Langen'a.
Zosimus. Historia. Lib. II. Ἱστορία νέα. Cizae. 1679. Jen. 1713.
Ed. Bekker. Bonn. 1837. Mendelsohn. 1887.

II.

Не мало въ западно-богословской литературѣ трудовъ, посвященныхъ специально вопросу объ обращеніи св. Константина въ христіанство. Таковы наиболѣе видные:

- Abbadie Jacques*. Examen plus particulier du signe céleste, qui apparut à Constantin (Le Triomphe de la Providence. Amsterd. 1723. Tom. I. à la fin).
- Baring Nicol*. Dissertatio epistolica de crucis signo a Constantino Magno conspecto. Hannover. 1645.
- Batiffol. P.* La conversion de Constantin (Bull. Anc., Lit. Arch. Chrét. 1913, 2. p. 112—126).
- Boissier*. Essais d'histoire religieuse. II. La conversion de Constantin. In Rev. d. deux mondes. 1886. Juli. Pg. 51—72. La fin du pagan. Tom. I, p. 11—47.
- Busoeus Joh.* Disputatio theolog. de baptismo Constantin Magni. Moguntiae. 1589.
- Castelli Ign.* Intorno al battesimo di Constantino imper. dissertazione. In la scienza e la fede. 1870.
- Chauffepié*. Dissertation sur la vision de Constantin (Supplement au Dict. de Bayle, au nom Quien de la Neuville).
- Chevalier de-Jaucourt*. Vision de Constantin (Encyclopédie ou Dictionnaire des sciences, des arts etc. 28 vols et 7 suppl. Par. 1751—1780).
- Chiffletus Petr. Franc.* Dissertatio.... de loco, tempore et coeteris adjunctis conversionis Magni Constantini ad fidem christianam. Paris. 1676.
- Crivelluci A.* L'editto di Milano. (Studi Storici. I, p. 239—).
- Dalhus*. Dissertatio de baptismo Constantini Magni. Hafniae. 1696.
- Desroches*. Le Labarum. 1894. Th. Qu. 1896. S. 429 f.;
- Du-Voisin J. B.* Dissertation critique sur la vision de Constantin. Paris. 1774.

- Fabricius Ioah. Alb.* Dissertatio de cruce Constantini Magni qua probatur eam fuisse phenomenon in halone solori, quo Deus usus, sit ad Constantini Magni animum promovendum. Hamburgi. 1706. Biblioth. Graec. Tom. VI, 8—Hamb. 1726.
- Finckius Casp.* De disput. de baptismo.
- Frimelius Ioannis.* De Constantini Magni religione, baptismo et rerum sacrarum apparatu.
- Fuhrmann Matthias.* Historia sacra de baptismo Constantini Maximi Augusti. I. Romae. 1742. II. Viennae in Austria. 1747.
- Girault Cl. K.* Dissertation histor. et critique sur le lieu où la croise miraculeuse apparut à Constantin et à son armée. In Magas. encyclop. Paris. 1810.
- Grainville.* Dissertation sur la vision celeste de Constantin (Journal de Trevoux. 1724, Juin. Jurnal Eccles. 1760. nov.).
- Gretzer.* De sancta cruce. In opera V. 2. Ratisbonae. 1734.
- Grossi Gondi.* La battaglia di Constantino a saxa rubra. Roma. 1913.
- Gudii G. F.* Bibl. disputationum et observat. de selectis hist. eccles. capitibus specimen. Lips. 1743. (p. 72 etc. de baptismo Constantini).
- Guidi Ign.* Il bathesimo di Constantino imperatore. In Nuova Autologia. B. XLI. 1883.
- Halloix Petr.* Epistola de baptismo Constantini. Antiq. eccl. orient. 1682.
- Heinichen* in excurs. de Vita Constantini (Eusebii scripta historica, ed II, 1870. Tom. III, p. 758—780).
- Hewmann. Chph. A.* De cruce coelestia Constantino Magno conspecta.
- Hunkler.* Conversion du Grand Constantin à la religion chretienne: poeme historique et religieuse. 1861.
- Hynitsch Adolf.* Die Taufe Constantins des Grossen nach Geschichte und Sage. 1870.
- Jacobus.* L'omilia di Giacorno di Sarug. sul batesimo di Constantino imperatore, trad. et annot. da Arthur L. Frothingham. Roma. 1882.

- Journal des Savans*. 1774. Review and analysis of Du Voisin.
- Jacutii Matthaei Benedictini Congregationis Montisvirginis Syntagma quo apparentis Magno Constantino crucis historia complexa est universa....* Roma. 1755.
- Keim Theodor*. Der Uebertritt Constantins des Grossen zum Christenthum. Acad. Vortrag. Zürich. 1862.
- Koelling*. Geschichte der arianischen Häresie. Bd. I. S. 70 ff.
- Lardner N*. Credibility of the Gospel History. Part. 2. Works. Ed. Kippis. Vol. IV, p. 3—55.
- Laven. H*. Konstantin der Grosse und das Zeichen am Himmel. 1902. Trier.
- Mamachi Thom. Mar*. De cruce Constantino visa et evangelica chronotaxi. Florentiae. 1738.
- Molinet Cl*. In Ephemer. erudit. Parisien. 1681. Eph. XI. Dissertatio de veritate crucis a Constantino visae ex numis antiquis confirmata. (Journ. des savans. 1681).
- Nicolai Ioan*. De Constantini baptismo, ubi, quando et a quo fuerit celebratus, historica dissertatio. Paris. 1680.
- Polus Regin....* De baptismo Constantini Magni imperatoris. Romae. Paul Manut. 1562; Dilinguae. 1562; Venet. 1563; Lavanii. 1567.
- Preger*. Konstantinos Helios. (Hermes, XXXVI. 1901).
- Sculletus Abram...* Confutatio Caes. Baronii de baptismo Constantini Magni. Neustradii. 1607.
- Seeck. O*. Die Bekehrung Konstantins des Grossen. (Deutsche Rundschau. XVII. 1891).
- Stalker I*. Studies in Conversion. II: Constantine the Great. (The Expeditior. 1909. IV. P. 322—333).
- Suhr Balthus Ioachim*. Constantinus Magnus signo crucis Christi in nubibus viso, ad Christianismum inauguratus. Rostachii. 1703.
- Tentzel Guil. Erm*. Examen fabulae Romanae de duplici baptismo Constantini Magni. Wittebergae. 1683.
- Toderini G*. La Constantiana apparizione della croce difesa.... Venezia. 1773.
- Uhlhorn*. Der Kampf des Christenthums mit dem Heidenthum. Stuttg. 1874. S. 328 ff. Кръпко защищаеъ чудесность явленія креста Константину.

- St. Victor Leonard.* Apparition de la croix à l'emper. Constantin. In annal. jur. Pontif. XII. 1873.
- Walther Balthas.* Diatribe elenctica de imperatoris Constantini Magni baptismo, donatione et legatione ad Concilium Nicaenum. Jenae. 1816.
- Weidener Johan Ioach.* Dissertatio de Constantino Magno signo crucis Christi in nubibus viso ad Christianismum inaugurato. 1703.
- Wernsdorf Chr. D.* De visu Constantini Magni locus Eumenii Rhetoris capite XXI Panegyrici Constantini dictus explicatus. Lemgoviae. 1778.
- Wolff S. Chr.* Disputatio de visione crucis Constantino Magno in coelo oblatae. Wittenb. 1706—7.
- Woltreck Chr.* Exercitatio critica qua disputatur crucem quam in coelis vidisse se juravit Constantinus Magnus imperator, fuisse naturalem, in halone solari. Hamburgi. 1706.
- Zöckler.* Das Kreuz Christi. Gütersloh. 1875. S. 147—167.

III

Изъ трудовъ, посвященныхъ выясненію отношеній Константина Великаго къ христіанской церкви, наибольшаго вниманія заслуживаютъ:

- Albani I.* Liber pro oppugnata Romani pontificis dignitate Constantini donatione. Colon. Agrip. 1535; Romae. 1547; Venetiis. 1584.
- Altus Henricus.* Donatio Constantini imperatoris facta (ut aiunt) Sylvestro papae. Helmstadii. 1661.
- Arendt.* Ueber Constantin und seine Verhältniss zum Christenthum. In Theolog. Quartalschrift. Tübingen. 1834. III. 387.
- Arrhenius Laur.* Refutatio commenti de donatione Constantini Magni. Upsal. 1729.
- Bachmann P.* Wider die Natterzungen.... Dabey ein Antwort auf Constantini Donation, welche der Luther spöttlich nennet den hohen Artickel des allerheyligsten bibstlichen Glaubens.... Dresden. 1538.

- Balduinus Franc.* Constantinus Magnus, sive de Constantini imperatoris legibus ecclesiasticis atque civilibus commentariarum libri 2. Basileae. 1556. Argent. 1612. Lipsiae-Halae. 1727.
- Barber J. H.* Constantin in relation to Christianity (Rev. Expos. 1912, 1 p. 63—82).
- Bayet C.* La fausse donation de Constantini; examen de quelques théories récentes. Lyon. 1884.
- Bonneau Alcide.* Etude historique. (Edition-translation de Val-lás donation de Constantin).
- Bonnetty A.* De la donation de Constantin et de la protection qu'il accorda au christianisme. In Annal. de Philos. chrét. 1831.
- Brunner H.* Die Constantinische Schenkungsurkunde. Berlin. 1888.
- Chenchus August.* Contra Lavrent. Valla. De falsa donatione Constantini.... Lugduni. 1545. 1547.
- Colombier H.* La donation de Constantin. In Etudes relig. hist. litt. 1877.
- Constantinus I Imperator.* Donatio Sylvestro papae Rom. scripta; non ut a Gratiano truncatim, sed integre edita. Heidelbergae. 1610.
- Constantin der Grosse,* in seiner wahren Gestalt wieder hergestellt. Berlin. 1772.
- Constantin* et la primitive Eglise, ou le fanatisme politique, tragédie en cinq actes, par Alex. Villetard. 1806.
- Constantinus Magnus* Romanorum imperator Joanne Reuchline.. interprete. Tübingae. 1513.
- Cooper C.* The free Church of ancient christendom and its subjugation by Constantine. London. 1851.
- Crackenthorpe Richard.* The Defense of Constantine: with a treatise of the Popes temporall monarchie... London. 1621.
- Cusa Nicolaus.* De Concordantia catholica. Judicium de donatione Constantini. Basel. 1568.
- Döllinger I.* Die Papst-Fabeln des Mittelalters. 1863.
- Ferrata A.* Cronologia Constantiniana e dei papi I. Eusebio e s. Milziade. 1910.

- Frick J.* Dissertatio de fide Constantini Magni haud dubie christiana. Ulmae. 1713.
- Friedrich I.* Die Konstantinische Schenkung. Nördlingen. 1889.
- Gasparin Ag.* Innocent III., le siècle apostolique, Constantin. Paris 1873.
- Constantin. In le Christianisme au quatrième siècle. Genève. 1858.
- Gasquet.* De l'autorité imperiale en matieres religieuses à Byzance. Paris. 1880.
- Genelin.* Das Schenkungsversprechen und die Schenkung Pipins. Wien und Leipzig. 1880.
- Grauert Herm.* Die Konstantinische Schenkung. In Görres Gesch. Histor. Jahrb. 1882—84, III. IV und V.
- Konstantin der Grosse und das Toleranz-Edict von Mailand. München. 1913.
- Grisar H.* Die vorgeblichen Beweise gegen die Christlichkeit Constantins des Grossen. In Zeitschrift für kathol. Theol. VI. 1882.
- Grossius Matth.* Dissertatio de donatione Constantini Magni. Lipsiae. 1620.
- Guénot G.* Le signe de la victoire ou l'église sans Constantin. 1900.
- Haensius Gottlieb.* Dissertatio de Constantino Magno non ex rationibus politicis christiano. Lipsiae. 1714.
- Hallern G.* Disputatio theologio quanta de religione Constantini Magni. Wittenbergae. 1658.
- Hauck A.* Zur Donatio Constantini. In Zeitschrift f. kirchliche Wissenschaft und kirchliches Leben. 1888.
- Helmke.* De Constantini Magni ita moribus et legibus penitus ex fontibus repetita disputatio. Pars I. 1827.
- Hesse Ioann Christianus.* Dissertatio historicopragmatica qua Constantinum Magnum ex rationibus politicis christianum... Jenae. M.D.CC.XIII.
- Hildebrand Ioach.* Dissertatio de donatione Constantini Magni Sylvestro papae, ut aiunt, facta. Helmstad. 1661, 1703, 1729, 1761.
- Hoier I. C.* Quae Constantino Magno favoris in christian fuerunt caussae. Jenae. 1758.

- Horoy.* Des rapports du sacerdoce avec autorité civile. Par. 1882.
- Hülle Herm.* Die Toleranzerlasse röm. Kaiser für das Christentum bis zum Jahre 313. Berlin. 1895.
- Jacobatius.* De concilio tractatus. Romae. 1538. Lib. X. De natione Constantini.
- Kaufmann Georg.* Eine neue Theorie über die Entstehung und Tendenz der angeblichen Schenkung Konstantins. In Allgem. Zeitung. 1884.
- Kedd Jod.* Constantinus Magnus romano-catholicus, ecclesia catholica, s. Stephanus primi Hungariae reges Romano catholici. Viennae. Austriae. 1655.
- Keim Theod.* Drei Toleranzedict (Tübinger Jahrbuch. 1852).
- Krüger G.* Zur Frage nach der Entstehungszeit der Konstantinischen Schenkung. In Theolog. Literaturzeitung. 1889.
- Langen J.* Entstehung und Tendenz der Konstantinischen Schenkungsurkunde. In Histor. Zeitschr. 1883. СРАВН. Geutscher Merkur. 1881.
- Lentner Gottf. Christ.* Dissertatio de Constantino Magno non ex rationibus politicis christiano. Lipsiae. 1714.
- Martens.* Die falsche General-Konzession Konstantins. München. 1889.
- Die Römische Frage unter Pipin und Karl dem Grossen.
- Münch E. Jos. Herm.* Ueber die Schenkung Constantin's. Beitrag zur Literatur und Kritik der Quellen des kanonischen Rechts und der Kirchengeschichte. Freiburg im Breisgau. 1824.
- Origine* della donazione di Constantino secundo il Döllinger. In Civiltà cattolica. ser. 5. v. 10. 1864.
- Plocque.* De la condition de l'Eglise sous l'Empire Rom. Paris. 1888.
- Rallaye L.* De la donation de Constantin d'après le Dr. Doellinger. 1864.
- La rappresentazione* di Constantino imperatore et di san Silvestro Papa et di santa Elena imperatrice. 1550. 1562. 1588.

- Revinus A.* Examen dissertationis Nicolai Vedelii de episcopatu Constantini M. Amsterd. 1642.
- Romane Alfred.* Essai sur Constantin et ses rapports avec l'église chrétienne. Thèse présentée à la faculté de théologie protestante de Strasburg. 1867.
- Scheffer Boichorst P.* Neuere Forschungen über die Konstantinische Schenkung. 1889.
- Die Schenkung* Constantins. Mainz. 1866.
- Schmidius I. A.* In hist. ser. IV fabulis Variorum etc. Helmst. 1712.
- Schmidt F.* Zum Jubiläum d. Toleranzedictes von Mailand (Katholik. 1913, 2 S. 149).
- Schwartz E.* Kaiser Konstantin und christliche Kirche. Leipz. 1913.
- Seeberg.* Zur Konstantinischen Schenkung. In Theologisch. Literaturblatt. 1890.
- Seeck Otto.* Quellen und Urkunden über die Anfänge des Donatismus. In Zeitschrift für Kirchengeschichte. 10. 1889.
- Das sogenannte Edict von Mailand. (Z. F. Kircheng. 12. 1891).
- Sesan.* Kirche und Staat in röm. byzant. Reiche seit Constantin d. Grossen. Bd. I. Czernowitz. 1911.
- Seuffert L.* Konstantin's Gesetze u. das Christentum. Würzb. 1891.
- Steuchus A.* De falsa donatione Constantini. Lugduni. 1545. 1547.
- Tacut-Gulielmus.* Oratio in Donationem Constantini Magni nomine falso jactatam. Delphis. 1726. Rom. 1755.
- Thierry Amadée.* Fragment d'histoire sur la politique de Constantin.
- Valla Laurentius.* De falso credita et ementita donatione Constantini. Paris. 1520. 1879.
- Vedelius Nicolaus.* De episcopatu Constantini Magni seu de potestate magistratum Reformatorum circa res Ecclesiasticas dissertatio. Basel. 1642.
- Weiland L.* Die Konstantinische Schenkung. In Zeitschrift für Kirchenrecht. 1887—1888.

Zahn Thdr. Constantin der Grosse und die Kirche. Hannover. 1876.

— Skizzen aus dem Leben der alten Kirche. Erlangen und Leipzig. 1894. 2 Aufl. 1898.

Zeumer K. Der älteste Text des Constitutum Constantini. Berlin. 1888.

IV.

Встрѣчаемъ въ богатой западной богословской наукѣ не мало трудовъ, посвященныхъ характеристикѣ отношеній Константина Великаго и къ современному язычеству. Изъ такихъ трудовъ наибольшаго вниманія заслуживаютъ:

Allard. Le christianisme et l'empire rom. de Neron à Theodose. Par. 1900.

Aubé B. De Constantino imperatore, pontifice maximo dissertatio. Lutetiae. 1861.

Baier Joh. Dan. Disputatio de erroribus quibusdam politicis Constantino Magno imputatis. Jenae. 1705.

Beugnot. La destruction du paganisme. 1—2 vols. 1830.

Beurlier. Le culte imperial. Par. 1891.

Boissier. La fin du paganisme. 2 Vols. Paris. 1891.

Bonnot A. Constantin: luttes et triomphes du christianisme. Drame chrétien. 1883.

Bott Theod. Constantin le Grand et sa position entre le paganisme et le christianisme. Colmar. 1874.

Bury. History of later Roman Empire. London. 1889.

Brieger Theod. Constantin der Grosse als Religions-politiker. Kirchengeschichtlicher Beitrag. Gotha. 1880.

Bridges Matth. Roman Empire under Constantine the Great. London. 1828.

Broglié A. L'Eglise et l'Empire Romaine au IV siècle. I. Règne de Constantin. Paris. 1856.

De Burigney. Hist des Revolutions de l'empire de Constantinople depuis le fondation. Paris. 1750 Hamb. 1754.

Carter I. Bened. The religions Life of Ancient Rome. Lond. 1912.

Church Policy of Constantine the Great. 1870

- Duruy Victor.* La politique religieuse de Constantin. In complete rendu acad. scien. mor. polit. 1881. F. XVI.
- La politique religieuse de Constantin. In complete rendu acad. scien. mor. polit. 1882. B. XVII. Orleans. 1882=Rev. archeolog. 1882. B. XI.III=Allard. P. in Lettres chrét. 1882. „Fragment de son Histoire des Romains“.
- Les conditions sociales au temps de Constantin. In complete rendu acad. scien. mor. polit. 1882. XVIII.
- Fromman. E. A.* De codicibus s. jussu Constantini ab Evsebio curatis. Coburgi. 1761.
- Firth I. B.* Constantine the Great. Reorganisation of the Empire and Triumph of the Church. London. 1905.
- Gibbon.* Decline and Fall of the Roman Empire.
- Graetz H.* Die Herrschaft des Christenthums durch Constantins Bekehrung. In Monatsschrift f. Gesch. und Wiss. Judentum. 1887.
- Grégot G. R.* Polythéisme et christianisme de Constantin le Grand. 1889.
- Grupp.* Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit. 1902—1904.
- Ienko I.* Heidentum und Christentum des Kaisers Konstantin des Grossen. 1908.
- Kormart Chrph.* Dissertatio politica de Constantino Magno. Lipsiae. 1666.
- Lanciani.* Pagan. and christian. Rome. Lond. 1892.
- Lasaulx.* Untergang des Hellismus. 1854.
- Lipl.* Die Mithrareligion und ihre Beziehung z. Christentum (Theol. Prakt. Monatschrift. 1912. S. 253—262).
- Marbrun.* Constantinus Magnus sive idolatria debellata. Paris. 1658.
- Pichon R.* „Lactance“. Étude sur le mouvement philosophique et religieux sous le règne de Constantin. 1901.
- Rapp.* Das Labarum und der Sonnencultus. (Jahrb. des Vereins von Alterthumsfreunden der Reinlande H. 39).
- Reymond I.* Gabriel ou la fin de la piraterie sous l'empereur Constantin. 2 Vol. 1888.
- Seeck O.* Geschichte des Unterganges des antiken Welt. 2 Aufl. Berlin. 1897. 3 A. 1910. Bd. I—III.

- Seuffert.* Constantins Gesetze und das Christentum. Würzburg 1891.
- Schultze V.* Geschichte des Unterganges des griechischrömischen Heidentums. Jena. 1887. 1892.
- Soltan W.* Das Fortleben des Heidentums in der altchristlichen Kirche. 1906. Berlin.

V.

Можно указать въ западно-богословской литературѣ нѣсколько трудовъ, имѣющихъ отношеніе къ св. Константину чисто археологическаго характера. Въ нихъ говорится или о вещественныхъ памятникахъ, созданныхъ св. Константиномъ, или объ изображеніяхъ его на различныхъ зданіяхъ, или о медаляхъ и монетахъ, дошедшихъ до настоящаго времени съ изображеніями его, или о надписяхъ, относящихся къ нему и къ его времени. Таковы:

- Abbelot.* Mémoire sur les statues équestres de Constantin placés dans les églises de l'ouest de la France. Limoges. 1886.
- Audiat Louis.* Les statues au portail des églises. 1884—1885.
- Bartolini Domenico.* Come Constantini Augusti imperatore innalzasse in Roma i primi sacri edifici del culto cristiano. Dissertazione in *Atti Accad. Rom. archeol.* 12 (1852) I. 281—308.
- Berthelé Ios.* *Bibl. des chartes.* 1885.
- Besozzi.* Storia della Basilica di sancta Cruce in Gerusalem. Rom. 1750.
- Cavedoni C.* Disamina della nuova edizione della numismatica Constantinia del P. Raffaele Garrucci... 1864.
- Cavedoni.* Recherches critiques sur les médailles de Constantin le Grand et de son fils ornées de types et de symboles chrétiens. Modena. 1858.
- Ciampini Ioan.* De sacris aedificiis a Constantino Magno constructis synopsis historica. Romae. 1693.
- Cohen.* Médailles impériales. VII.
— Description historique des monnaies frappées sous l'empire Romain. 2 edit. I—VII vols. Par. 1880—1892.

- Constantin Imp.* Byzantini numismatis argentei expositio. 1600.
- Corpus inscriptionum latinarum.* Vol. I—VII. Berolin. 1863—1873. Edid. Th. Mommsen et Huebner.
- Corpus inscriptionum graecarum.* Vol. I—IV. Berolini. 1828—1856. Ed. Boeckhius, Franzius et Curtius.
- Dessau H.* Inscriptiones Latinae selectae. Vol. I et II. Berolini 1892—1906.
- Eckhel.* Doctrina numorum veterum. Vindob. 1828. 8 vol. 1792.
- Ephemeris epigraphica.* Corporis inscriptionum latinarum supplementum edita jussu Instituti Archacologici Romani. Cura Th. Mommseni, J. B. Rossii, O. Hirschfeldi. Vol. I—VIII. Berolini 1872—1899.
- Garruci R.* Esame critico et chronologico della numismatica Constantiniana portante sequi di cristianesimo. Roma. 1858.
- Verres ornés de figures en or trouvés dans les Catecombes Romaines. 1864.
  - Numismatica Constantiana in Vetri ornati I. Aufl. Roma. 1856.
  - Storia della arte ctistiana. Vol. VI.
- Harduin J.* Chronologia saeculi Constantiniani ex solis numis antiquis.
- Madden W.* Christian emblems on the coins of Constatin 1 the Great, his family and his successors in the numismatic chronicle. New series. Vol. XVII. XVIII. 1877—1878.
- Maurice I.* Les origines de Constantinople (Mem. de la Societ. d. antiquaires de France. 1904).
- Maurice.* Numismatique Contstantienne. Iconographie des empereurs et Chronologie de l'époque Constantienne. Description historique des émissions monétaires. Tomes 1 et 2. 1908.
- Mionnet.* De la rarité et du prix des médailles Romains. 2 Vols. Par. 1827. (T. 2 p. 236. Constantin).
- Musset Georges.* Encore les statues équestres au portail des églises. 1886.
- Penon.* Les monnaies de Constantin le Grand relatives à la Provence. Marseille. 1866.

- Revellat J. P.* Notice sur une remarquable particularité que présente toute une série de milliaires de Constantin le Grand. In Rev. archeolog. 1883.
- Schegg.* Constantins Bauten am heiligen Grabe. Freising. 1867.
- Seeck.* Zu den Festmünzen Constantins (Zeitschr. f. Numismatik XXI, p. 27).
- Unger Fried. Wilh.* Die Bauten Constantins des Grossen am heiligen Grabe zu Jerusalem. Göttingen. 1866.
- Valois Charles.* Discours dans lequel on pretend faire voir que les médailles qui portent pour légendet F. Cl. Constantinus Jun. N. C. n'appartiennent point à Constantin le jeune fils de Constantin le Grand. In Sac. trav. Acad. inscr. et belles. let. V. 3.
- Visconti.* Sopra la christianità di Constantino Magno, dimostrata co monumenti e con le medaglie... In Alte Accad. Rom. Archeol. VI. 1835.
- Wernsdorf E. F.* Hist. templi. Constantiniani propter resurrectionis Christi locum exstructi. De templi Constantiniani etc. Solemni dedicatione. Witemb. 1770.
- Werveke N.* Tronville d'Ermsdorf. Médailles romaines de l'époque de Constantin. Luxembourg. 1881—1882.
- Wilmann* Exempla inscript. latin.

VI.

Русская богословская литература по сравненію съ литературой западной менѣ богата трудами, посвященными личности св. Константина. Не находимъ въ ней и болѣе или менѣ обстоятельнаго библиографическаго указателя западныхъ и отечественныхъ сочиненій, касающихся личности великаго христіанскаго императора. Изъ русскихъ трудовъ, въ коихъ трактуется о св. Константинѣ, наиболѣе видными являются:

Св. равноап. Константинъ, какъ избранное орудіе Божественнаго промысла къ утверженію вѣры и церкви Христовой. (Воскр. Чтен. XI. 191. 206. 215. 229 и отд. оттискъ. Кіевъ. 1844). Статья очень обстоятельная, снабженная ссылками на первоисточники.

- Арсеній, Еп. (Иващенко)*. Лѣтопись церковныхъ событій. Спб. 1869—1870. 2 изд. 1880.
- Базили*. Константинопольскія библіотеки. (Ж. М. Н. Пр. Часть IX). Здѣсь (стр. 141—144) описывается судьба библіотеки, устроенной Константиномъ Великимъ.
- Байе*. Византійское искусство. Спб. 1888, стр. 5 и сл.
- Болотовъ В. В. проф.* Лекціи по исторіи древней церкви. Вып. I—III. 1907. 1910. 1913.
- Веберъ Г.* Всеобщая исторія. Перев. П. Андреева. Т. IV. Москва. 1886. Стр. 521—561.
- Винкельманъ І.* Исторія искусства древности. Ревель. 1890, стр. 304 и сл.
- Геттэ*. Исторія церкви. Т. 2, стр. 277 и сл. Т. 3, стр. 45 и сл. Спб. 1873—1875.
- Гидуляновъ П. В. проф.* Восточные патріархи въ періодъ четырехъ первыхъ вселенскихъ соборовъ. Ярославль. 1908. Во введеніи „Константинъ Великій и христіанство“ (стр. 1—193).
- Голиковъ И. И.* Сравненіе свойствъ и дѣйствій Константина.... съ свойствами и дѣлами Петра Великаго. 1810.
- Дюрюи*. Исторія римлянъ. Перев. Милюковой въ Библіотекѣ для самообразованія. Том. 3.
- Дюшенъ Л.* Исторія древней церкви. М. 1912—1913.
- Казанскій Петръ Сим. проф.* Лабарумъ Константина вел. (Вѣстникъ Москов. Археолог. Общ. 1868 г.).
- Карьеръ*. Искусство въ связи съ общимъ развитіемъ культуры. Т. II. М. 1871, стр. 464 и сл.
- Кондаковъ Н.* Византійскія церкви и памятники Константинополя. Труды VI археологическаго съѣзда въ Одессѣ. (1884). Томъ III. Одесса. 1887, (стр. 1 и слѣд.).
- Исторія византійскаго искусства и иконографіи по миниатюрамъ греческихъ рукописей. Одесса. 1876, стр. 28 и сл.
- Св. Константинъ равноапостольный* предъ судомъ Римской церкви (Дух. Бесѣд. 1862). Здѣсь вопреки су-

жденію Брольи доказывається, что и запад. церковь въ древнее время Константина Великаго признавала святымъ.

Куллеръ Фр. Руководство къ исторіи искусства. Москва. 1869, стр. 220 и сл.

Кулаковскій Ю. А. проф. Исторія Византіи. Ч. I. Кіевъ. 1910. 2 изд. 1913. (стр. 109 и сл.).

Куртановъ Ѡ. А. проф. Отношенія между церковною и гражданскою властію въ Византійской имперіи. Казань. 1880.

Лашкаревъ П. А. проф. Отношеніе римскаго государства къ религіи вообще, къ христіанству въ частности до Константина Великаго. Кіевъ. 1876.

Лебедевъ А. П. проф.: 1) Церковно-историческія повѣствованія. Спб. 1903; 2) Эпоха гоненій и утвержденіе христіанства въ греко римскомъ мірѣ при Константинѣ. Спб. 1904; 3) Новые споры по старому вопросу изъ исторіи жизни Константина Великаго (Правосл. Обзор. 1890. Т. I); 4) Разборъ попытокъ доказать, что Константинъ Великій не былъ христіаниномъ (Чт. въ Общ. люб. Духов. Просвѣщенія. 1885. Т. I); 5) Изложеніе древняго сказанія: *Incerti auctoris de Constantino Magno ejusque Matre Helena libellus.* Lipsiae. 1879. (Прибавл. къ Твор. св. отцевъ. Т. XXVIII. Стр. 565); 6) Константинъ Великій, первый христіанскій императоръ (Христ. Чит. 1912. Кн. 6—7. и въ отдѣл. оттискѣ) съ краткимъ указателемъ литературы о св. Константинѣ проф. Н. Н. Глубоковскаго.

Мансуровъ Б. Базилика Императора Константина во св. гр. Іерусалимѣ. М. 1885.

Мелиховъ В. А. Культа римскихъ императоровъ и его значеніе въ борьбѣ язычества съ христіанствомъ. Харьковъ. 1912.

Никейскій Вселенскій соборъ и рѣчь Константина Великаго предъ открытіемъ этого собора (Воскр. Чит. I).

Новое производство слова Labagum (Чтеніе Общ. люб. дух. просвѣщ. 1879).

- О судьбѣ* вѣна Константинова въ русской церкви (Труд. Кіев. д. Ак. 1865). Ср. Новиковъ, Гуссъ и Лютеръ. Ч. 2.
- Первые христіанскіе* императоры. (Христіан. Чтеніе 1864, 2 стр. 161. 303. 429).
- Переходъ* Константина вел. къ христіанству (Прав. Обзор. 1862, т. IX, стр. 125 и слѣд.).
- Покровский Н.* Памятники христіанской архитектуры. Спб. (стр. 10 и сл.).
- Происхожденіе древне-христіанской базилики. Спб. 1880. (стр. 61. 126 и сл.).
- Робертсонъ.* Исторія христіанской церкви. Т. I, стр. 166 и сл. Спб. 1890.
- Соколовъ В. А. проф.* О вліяніи христіанства на греко-римское законодательство (Чт. въ Общ. любит. дух. просв. 1877—1878).
- Спасскій А. А.* Обращеніе имп. Константина Великаго въ христіанство. (Богосл. Вѣстн. 1904. Т. III. Стр. 627—664 и отд. оттискъ, Св.-Тр. Лавра. 1905).
- Терновскій Ф. А.* Греко-восточная церковь. Кіевъ. 1883, стр. 5 и слѣд. Въ приложеніи обширная библиографія предмета (стр. 552—1033) съ краткимъ обзоромъ и оцѣнкою выдающихся работъ.
- Функъ Фр. Ке.* Исторія христ. церкви. М. 1911, стр. 43 и сл.
- Чельцовъ.* Исторія христіанской церкви. Спб. 1861.
- Что чудеснаго* сдѣлалъ Промыслъ въ пользу христіанства (Странникъ 1868, стр. 71 и сл.).
- Шестаковъ С. проф.* Лекціи по исторіи Византіи. Каз. 1913.
- Энциклоп. словарь* Брокгауза и Эфронъ. Спб. 1895. Т. XVI, стр. 63 и сл. Статья А. Ловягина о Константинѣ.
- Явленіе креста* равноап. Константину и первое крестное знамя. (Воскр. Чт. XIX стр. 245).
- Вл Керенскій.*

**Издательство православной
богословской литературы
“АКСИОН ЭСТИН”
(Санкт-Петербург)**

Книги издательства “Аксион эстин” — это православные исследования, удачно сочетающие высокий научно-академический уровень и доступную форму изложения. Они будут интересны и полезны преподавателям и студентам богословских и гуманитарных ВУЗов, православных духовных академий и семинарий, всем верующим, желающим лучше понять христианское вероучение.

Посетите наш сайт в интернете по адресу:

www.axion.org.ru

На сайте:

- подробная информация о новоизданных книгах;
- возможность бесплатной загрузки большого количества электронных книг по богословию, библеистике, патрологии, которые легко читать на компьютере или распечатать на принтере;
- возможность заказать книги для доставки по почте (в том числе и электронные книги, которые высылаются на компакт-дисках).

Ваши вопросы и пожелания направляйте, пожалуйста, по электронной почте: **info@axion.org.ru**